

DOI: 10.7596/taksad.v8i2.2121

Citation: Sağdıç, M. (2019). Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitiminde Disiplinlerarası Öğretim Yaklaşımının Tarihsel Gelişimi. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(2), 390-403. doi:http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v8i2.2121

Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitiminde Disiplinlerarası Öğretim Yaklaşımının Tarihsel Gelişimi*

Historical Development of Interdisciplinary Teaching Approaches in Social Studies Education in Turkey

Mustafa Sağdıç¹

Abstract

The object of this study is to assess the interdisciplinary teaching approach in social studies education, based on the historical development in Turkey. In the study, the curriculum programs of the Republican period, the national education council decisions and the related *tebligler* journals were examined with document analysis method. The study is carried out according to qualitative research techniques. The obtained documents were subjected to content analysis. Findings based on descriptive analysis technique were discussed with local and foreign literature and specific evaluations were made and some suggestions related to social studies programs were put forward. Social studies classes in primary schools in Turkey in 1962 as the first "Society and Country Studies" are combined in a course titled. In 1968, the name "Social Studies" was adopted for this course. In middle schools, this combination was realized in 1971. In 1985, the Social Studies course was removed from the middle school and replaced by *National History*, *National Geography*, and *Citizenship* courses. In 1998, these lessons were combined as Social Studies, covering the 4th to 7th-grade classes. In 2005, a constructivist approach was adopted and a new social studies program was announced. However, it is observed that the subjects of different disciplines cannot be adequately related to each other in the course programs until 2005 and an interdisciplinary approach cannot be implemented sufficiently. For the first time in social studies program updated in 2018, all areas of social sciences such as history, geography, law, economics, sociology, anthropology, political science, ethnography, archeology, and psychology could be handled with an interdisciplinary approach. It is suggested that the interdisciplinary approach in the future curriculum should be determined by identifying the current problems of society.

Keywords: Social studies, Curriculum, Interdisciplinary Teaching, Turkish education system.

* Bu araştırmanın bir bölümü, X. Uluslararası Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Kongresi’nde bildiri olarak sunulmuştur. 27-28 Ekim 2018, Ohri / Makedonya.

¹ Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkiye. E-mail: msagdic@yildiz.edu.tr

Öz

Bu araştırmanın amacı Türkiye’de sosyal bilgiler eğitiminde disiplinlerarası öğretim yaklaşımını tarihsel bir bakış açısı ile değerlendirmektir. Araştırmada cumhuriyet dönemindeki öğretim programları, millî eğitim şura kararları ve ilgili tebliğler dergileri doküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. Araştırma problemine yanıt bulmak için amaca yönelik doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular ilgili literatür ışığında tartışılarak güncel öğretim programlarına ilişkin bazı öneriler geliştirilmiştir. Türkiye’de ilkökul düzeyinde ilk disiplinlerarası müfredat girişimi 1962 yılında tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin Toplum ve Ülke İncelemeleri adlı bir ders ile birleştirilmesi ile başlamıştır. 1968 yılında bu dersin adı Sosyal Bilgiler olarak değiştirilmiştir. Ortaokullarda ise bu birleştirme 1971 programı ile gerçekleştirilmiştir. 1985 yılında ortaokul düzeyinde sosyal bilgiler dersi programdan kaldırılmış, yerine Millî Tarih, Millî Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri getirilmiştir. 1998 yılında Sosyal Bilgiler dersleri programa tekrar konulmuş ve 4. Sınıftan başlayarak 7. Sınıf dahil öğretim kademelerinde okutulmuştur. 2005 yılında ise yapılandırıcılığın etkisiyle ilkökoldan üniversiteye kadar tüm programlarda bir güncelleme faaliyeti başlamış ve bu kapsamda Sosyal Bilgiler öğretim programı da yenilenmiştir. Bu süreç aynı zamanda disiplinler arası öğretim açısından bir dönüm noktası olmuştur. 2005 yılı öncesindeki öğretim programlarında da disiplinler arası öğretime zaman zaman kuvvetli vurgu yapılmış olmasına rağmen gerek program geliştirme sürecinde gerekse uygulamada disiplinler yaklaşımın çok daha baskın olduğu görülmektedir. 2005 yılı itibarıyla öğretim programlarında ünite ve konu bazlı program yaklaşımı yerine öğrenme alanı ve kazanım ekseninde öğretim programları ele alınmış ve disiplinler arası bir yaklaşım ile programlar hazırlanmıştır. Hali hazırda Türkiye’deki güncel sosyal bilgiler programlarında Tarih, Coğrafya, Sosyoloji, Ekonomi, Hukuk, Etnografya, Arkeoloji, Psikoloji ve Siyaset Bilimi gibi sosyal bilimlerin çok farklı alanlarından elde edilen bilgiler disiplinler arası, bütünlük bir yaklaşımla ele alınmıştır. Ancak disiplinler arası öğretiminin sürdürülebilmesi için ülkenin toplumsal sorunlarının belirlenmesi, bu sorunların bir öncelik sırasına konulması, toplumun tüm kesimleri ile tartışılması ve de en önemlisi program geliştirme sürecine imkânlar çerçevesince tüm paydaşlarının dâhil edilmesi gerekir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler eğitimi, Disiplinlerarası yaklaşım, Türk eğitim sistemi.

Giriş

Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersi uzun bir süre Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi derslerinin birleşmesinden oluşmuş bir ders olarak görülmüştür. Günümüzde ise Sosyal Bilgiler, Tarih ve Coğrafyanın yanı sıra, Sosyoloji, Hukuk, Ekonomi, Siyaset Bilimi, Antropoloji, Arkeoloji, Psikoloji ve Din gibi farklı sosyal bilim dallarından elde edilen bilgilerin disiplinler arası bir yaklaşımla öğretildiği bir ders olarak görülmektedir. Sosyal Bilgiler sadece farklı sosyal bilimlere ait bilgilerin yan yana getirilmesinden ibaret değildir. Bu farklı sosyal bilimlere ait bilgilerin disiplinler arası ilişkilendirilmesi, kaynaştırılması ve bütünlüştürülmesi, güncel ve önemli sosyal konuları önceleyen ve vatandaşlık becerilerinin kazanılmasına yönelik olabilirse, o zaman gerçek anlamda bir Sosyal Bilgiler eğitiminden söz edilebilir (Barth, 1991). Ayrıca öğretim programının hem bireyin hem de toplumun güncel ilgi ve gereksinimlerine göre geliştirilmesi gerekir. İşte bu aşamada farklı sosyal bilim alanlarından elde edilen bilgilerin hangi kavram, tema ya da problem başlığı altında toplanacağı kritik önem kazanır.

İlk olarak ABD’de yüzyılı aşkın bir süre önce başlayan Sosyal Bilgiler öğretimi, günümüze kadar *vatandaşlık aktarımı* olarak, *sosyal bilimler* olarak ve *yansıtıcı araştırma* olarak üç temel yaklaşıma göre planlanmıştır (Barr, Barth ve Shermis, 1978). Buna ek olarak *kişisel gelişim* olarak Sosyal Bilgiler yaklaşımı da sayılabilir (Ata, 2006). Günümüzde Sosyal Bilgiler öğretiminde bu yaklaşımlardan yansıtıcı araştırma olarak Sosyal Bilgiler yaklaşımı öne çıkmaktadır. Yansıtıcı araştırma olarak Sosyal Bilgiler yaklaşımı, içinde yaşanan toplumun sosyal, ekonomik ve siyasi problemlerin belirlenmesi, tartışılması ve değerlendirmesine

dayanmaktadır (Moffatt, 1957). Yani Sosyal Bilgiler öğretim programının oluşturulmasında öncelikle yapılması gereken farklı disiplinlere ait teorik bilgilerin ilişkilendirilmesi değil; içinde yaşanılan toplumun temel beklentilerinin, ilgi ve ihtiyaçlarının belirlenmesidir. Ardından bu temel problemlerin bir öncelik sırasına konulması gerekir. Program geliştirme sürecine toplumun ilgili tüm paydaşlarının dâhil edilmesi ayrıca önemlidir. Bu çerçevede geliştirilen program aracılığıyla eğitimin gerçek muhatabı olan birey, gerçek hayat problemleri ve çelişkili konularla sık sık karşılaştırılarak toplumsal problemler üzerine yansıtıcı düşünebilir (MEB, 2018). Dewey'e göre (2008) bir eğitim programı, ne akademik disiplinlerin ne de kültürel birikim değerlerinin aktarımından oluşur. İdeal bir eğitim programının, eğitimin gerçek muhatabı olan öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre oluşması gerekir. Zaten yansıtıcı araştırma yaklaşımı bir anlamda kültürel devamlılık yaklaşımına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır (Yeşilbursa, 2015). Okullar yalnızca toplumun kültürel birikiminin aktarımının yapıldığı yerler değildir. Bununla beraber bireyin ilgi ve ihtiyaçları, toplumun değer yargılarından ve kültürel birikimlerinden ve sorunlarından ayrı düşünülemez. Türkiye'de disiplinler arası bir program geliştirme sürecinde belirli bir aşama kaydedilmesine karşılık yansıtıcı araştırmaya dayalı bir Sosyal Bilgiler programı henüz geliştirilememiştir. Bu durumun en önemli nedenlerinden birisi Türkiye'de Sosyal Bilgiler öğretimi kapsamındaki akademik çalışmalar ve araştırmaların yetersiz olması ve bu konudaki deneyimin yaklaşık 20 yıl ile sınırlı olmasıdır.

Disiplinlerarası kavramı; bir kavram, tema ya da problemin birden fazla disiplinin yöntem ve dilini kullanarak bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasıdır (Jacobs, 1989; Erickson, 1995). Aynı zamanda bu kavram, ayrı ayrı disiplinlerin zenginliğini, onların birbiriyle bağlantılı olduğunu, gerçek hayattaki problemlerin her zaman tek doğru cevabı olmadığını kabul eder (Perkins, 1994). Disiplinler arası yaklaşımlar disiplinler yaklaşımına göre; farklı disiplinler arasında anlamlı bağlantılar, analiz etme, uygulama ve genelleştirme gibi üst düzey düşünme becerilerin kazandırmasında daha etkilidir. Ayrıca disiplinler arası yaklaşımlar, öğrencilerde eleştirel düşünme yeteneği, üst bilişsel beceriler, ileri düzeyde epistemolojik inançlar ve farklı disiplinlerden kaynaklanan farklı bakış açılarının geliştirilmesini sağlar (Ivanitskaya, Clark, Montgomery ve Primeau, 2002). Dolayısıyla sadece bir disiplinin bakış açısıyla elde edilen bilgi ve beceriler günlük hayatta karşılaşılan problemlere çözüm getirebilmek için yeterli değildir. Geleneksel bilim insanları, olayları veya olguları sadece kendi penceresinden açıklama eğilimindedirler. Bu nedenle de kendi bilim alanlarına öncelik ve kısmen de üstünlük atfetmektedirler. Oysa günümüzde bilimsel alanda ortaya çıkan çoğu problemin çözümü, birbirine çok uzak disiplinlerin bile ortak çalışmasını gerektirmektedir.

Farklı disiplinler tarafından ortaya konulan derin bilginin bütünleştirilmesi eğitim-öğretim sürecinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi için önemlidir. Bu kapsamda disiplinler arası öğrenme kavramı öne çıkmaktadır. Disiplinler arası öğrenme, metaforik düşünme yeteneğini geliştirerek ileri düşünme ve öğrenme becerileri, üst düzey bilişsel beceriler, gelişmiş içerik saklama ve görünüşte tamamen farklı içerikler arasındaki ilişkileri planlama yeteneği kazandırır (Ackerman ve Perkins, 1989). Disiplinler arası öğrenme, değerler eğitimi açısından da önemlidir. Disiplinler arası öğrenme; ikilemleri ve çelişkili durumları hoş görme, gelişmiş bakış açıları kazanma, sentez ve entegrasyon yapabilme, eleştirel düşünme, yaratıcılık, orijinal ve sıra dışı düşünme, nesnel ve öznel düşünce arasında denge oluşturma ve dogmatik bilgiden uzaklaşma gibi değerlerin kazandırılmasında büyük rol oynar (Field, Lee ve Field, 1994). Disiplinler arası öğrenme, çoklu disiplinler bilginin ana programın içerik ve hedeflerine göre bütünleştirilmesidir. Yine disiplinler arası öğrenme; teoriden uygulamaya geçiş ve bilginin yapılandırılması için zihnin bir zorlaması ile ortaya çıkan doğal bir süreçtir. Bu sürecin engellenmemesi ve iyi yönetilmesi gerekir. Çünkü disiplinler yaklaşımın katı uygulayıcıları çoğu kere farkında olmadan zihnin bu doğal öğrenme etkinliğine karşı tavrı alabilmektedirler. Bu süreçte öğretmenin rolü öne çıkmaktadır. Öğretmen merkezli bir eğitim, çoğunlukla disiplinler arası yaklaşımlardan uzaklaşmakta ve disiplinler bir öğrenme sürecini teşvik etmektedir. Öğrenci merkezli yaklaşımlar ise disiplinler arası öğrenme ortamını desteklemekle kalmayıp; öğrencilerin bilişsel, sosyal ve duyuşsal gelişimlerine olumlu katkılar getirmekte ve öğretmen rolünde değişikliklere neden olmaktadır (Demirel, Tuncel, Demirhan, Demir, 2008).

Okulda öğrenilen teorik bilgilerin günlük hayata aktarılamaması eğitim sistemlerinin karşılaştığı en önemli sorunlardan biridir (Yıldırım, 1996). Sadece disiplinler yaklaşımına dayalı bir öğretim ile elde edilen teorik bilgiler günlük hayatta uygulama olanaklarına sahip değildir. Ayrıca bu tarz bir öğretim, öğrenmeyi zevksiz hale getirerek öğrencilerin okula karşı olan motivasyonlarını azaltmaktadır. Ayrıca disiplinler arası yaklaşım ile derslerin öğretmenler ve öğrenciler için daha zevkli hale geldiği, bilimsel araştırma yapma isteğinin arttığı, küresel düşünme ve kendine güven duygusunun geliştiği görülmüştür (Diker, 2004; Özkök, 2004; Alp, 2010; Budak, 2009). Tüm bu nedenlerden dolayı bütün ders programlarının disiplinler arası bir anlayışla yapılandırılması önemli hale gelmektedir.

Disiplinler arası bir öğretim programı için zaman, çaba, deneyim, bilgi ve işbirliği gerekmektedir. Ayrıca disiplinler arası bir program, öğrencilerin düşünme sürecindeki bireysel farklılıklardan dolayı esnek olmalıdır. İlk olarak öğretilecek farklı disiplinlere ait kavram, tema ya da problemlerin disiplinler arası bir yaklaşımla belirlenmesi gerekir. İkinci aşamada bu kavram, tema ya da problemlerin diğer disiplinlerle anlamlı bağlantıları kurulmalıdır. Bu süreçte farklı disiplinlerden tüm eğitimcilerin görev alması ve görev alan eğitimcilerin kavram, tema ya da problemlere disiplinler arası bir yaklaşım sergileyebilmeleri önemlidir. Ayrıca öğrencilerin de program geliştirme sürecine dâhil edilmesi diğer önemli bir aşamadır. Yine program kapsamında etkinliklerin, proje çalışmalarının, ölçme ve değerlendirmelerin disiplinler arası bir yaklaşımla yapılması gerekir. Okulda okutulan tüm dersler arasında genel bir uyumun sağlanabilmesi programın disiplinler arası olarak geliştirildiğini gösteren temel ölçüttür. Ayrıca disiplinler arası öğretim yönteminin uygulanma sürecinde hem öğretmenler hem de öğrenciler için işbirlikçi öğrenme etkinliklerine ihtiyaç vardır (DiDonato, 2013). Özellikle farklı derslerin öğretmenlerinin disiplinler arası bir konuyu zaman zaman aynı ortamda birlikte işlemeleri önemlidir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de Sosyal Bilgiler eğitiminde disiplinler arası öğretim yaklaşımını tarihsel bir bakış açısı ile değerlendirmektir. Bu doğrultuda araştırmanın ana problemi, Türkiye’deki sosyal bilgiler eğitiminde disiplinler arası öğretim yaklaşımını nasıl bir tarihsel gelişim göstermiştir? Şeklinde belirtilebilir.

Alt Problemler

Bu genel amaç çerçevesinde, aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyal Bilgiler Öğretim programlarında disiplinler arası yaklaşımın yeri nedir?
2. Sosyal Bilgiler eğitimi disiplinler arası yaklaşım açısından dönemsel farklılıklar göstermekte midir?
3. Sosyal Bilgiler eğitimi disiplinler arası yaklaşım açısından dönemsel farklılıklar gösteriyorsa hangi alt dönemler söz konusudur?
4. Sosyal Bilgiler eğitimi disiplinler arası yaklaşım açısından oluşturulan bu alt dönemler nasıl ayırt edilmiştir?
5. Sosyal Bilgiler Eğitimindeki tarihsel gelişim günümüzdeki sosyal bilgiler eğitimini nasıl etkilemektedir?

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yaklaşımına göre planlanmıştır. Özellikle nitel araştırmalarda araştırmanın inandırıcılığını artırmak için sürecin ayrıntılı betimlenmesi önemlidir. Ayrıca araştırmada nitel yaklaşımlarından doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, çalışılacak konular ile ilgili yazılı belgelerin analizini içerir. Bu yöntem çoğunlukla, araştırmanın amacına yönelik kaynaklara ulaşılma ve bu kaynaklardan ilgili verilerin tespit edilmesi olanağının söz konusu olduğu durumlarda kullanılmaktadır. Araştırmada kullanılan temel dokümanlar Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan günümüze kadar uygulanan öğretim programları, Millî Eğitim Şura kararları ile ilgili tebliğler dergileridir. Bu dokümanlara Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığının (MEB) internet sitesinden online olarak

ulaşılabilir. Doküman incelemesi süreci beş aşamadan oluşmuştur: (1) dokümanlara ulaşma, (2) orijinalliğin kontrol edilmesi, (3) dokümanların anlaşılması, (4) verilerin analiz edilmesi ve (5) verilerin kullanılması (Forster, 1995).

Doküman incelemesinde elde edilen verinin analizinde toplanan dokümanların araştırmanın tek veri setini mi oluşturacağı, ya da gözlem ve görüşme gibi diğer veri toplama yöntemlerine ihtiyaç olup olmadığına karar verilmesi önemli bir aşamadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 197). Bu sırada ilgili dokümanların tek veri seti olmasına karar verilmiştir. Dolayısıyla dokümanlardan elde edilen veriler derinlemesine bir analize tabi tutulmuştur. Nitel bir çalışmanın doğası gereği doküman incelemesi yapabilmek için de içerik analizine gereksinim vardır. İçeriğin analizi sırasında çok sayıdaki metin içeriklerinin ortak yönlerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Böylece toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu süreçte elde edilen verilerin önce kavramsallaştırılması, sonra da bu kavramlara göre mantıksal bir çerçeve oluşturulması ve nihayetinde veriyi açıklayan temaların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu çerçevede, içerik analizi yoluyla veriler tanımlanmaya, verilerin içindeki gizli gerçekler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 227).

Verilerin Toplanması

Çalışma kapsamında, doküman incelemesi için öncelikle amaca yönelik dokümanlara ulaşılması gereklidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 193). Bunun için Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı'nın internet adresinden (tebliğler.meb.gov.tr) tebliğler dergilerinin tüm sayılarına ulaşılmış ve tüm sayılar incelenmiştir. Tebliğler dergisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bugüne kadar ilköğretim ve ortaöğretim ile ilgili tüm yasal gelişmeleri, yönetmelik ve tüzükleri ortaya koyan ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından aylık olarak yayınlanan bir dergidir. Ayrıca Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne kadar düzenlenen şura kararları da incelenmiştir. Millî Eğitim Şûrası, MEB'in eğitim ve öğretimle ilgili konularını incelemek ve öneri niteliğinde kararlar almakla görevli ve MEB Talim ve Terbiye Kurulu'nca hazırlanan tüzük, yönetmelik, program ve ilkeleri inceleyerek karara bağlayan en yüksek danışma kuruldur. MEB şura kararlarına, MEB Talim Terbiye Kurul Başkanlığı'nın internet sitesinden (ttkb.meb.gov.tr) ulaşılabilir.

Araştırmanın evrenini ilgili tebliğler dergilerinde yayımlanan ve cumhuriyetten günümüze kadar uygulanan öğretim programları oluşturmaktadır. Bu kapsamda; 1924, 1926, 1930, 1936, 1948, 1962, 1968, 1990 ilköğretim programları; 1924, 1927, 1931-1932, 1938, 1949, 1970-71, 1985 ortaokul programları; 8 yıllık kesintisiz eğitim sürecindeki 1998 ilköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı; 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı; kamuoyunda 4+4+4 sistemi olarak bilinen ve 12 yıllık zorunlu eğitim dönemindeki 2015 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı çıkarılmış ve analiz edilmiştir. Kronolojik sıraya göre incelenen öğretim programlarında müstakil coğrafya dersleri ile diğer dersler içindeki coğrafya konuları derinlemesine incelenmiştir.

Verilerin Analizi

Veri analizi aşamasında toplanan verilerin önce kavramsallaşması, ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde organize edilmesi ve buna göre veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir. Bu kapsamda sosyal bilgiler ve sosyal bilgilere dayanak teşkil eden dersler ve program içerikleri derinlemesine incelenmiştir. Farklı yıllarda yayımlanan öğretim programlarında disiplinler arası öğretim bağlamında önemli farklılıklara sahip dönemler ayırt edilmiştir. Bu dönemler 1960 öncesi, 1960-1985 arası, 1985-1997 arası, 1997-2005 arası ve 2005 sonrası olarak beş dönemdir ve bu dönemler de temaları oluşturmuştur. Ayrıca dönemsel farklılıkların nedenleri ve elde edilen bulgular, ilgili literatür aracılığıyla tartışılmış alana özgü değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu bağlamda sosyal bilgiler eğitiminde disiplinler arası öğretimin yerinin ne olduğu ve de ne olması gerektiği konusu yine ilgili literatür ışığında değerlendirilmiş ve bazı önerilerde bulunulmuştur.

Bulgular ve Yorum

Cumhuriyet döneminde ilköğretimde Sosyal Bilgiler öğretiminde disiplinler arası yaklaşımın tarihsel gelişimi incelendiğinde 1960 öncesindeki öğretim programları ve ders programlarında çoğunlukla disiplinler yaklaşımının benimsendiği görülür. Bu dönem *disipliner öğretim dönemi* olarak tanımlanabilir. 1960'lı yıllarda Amerikan Sosyal Bilgiler hareketinin de etkisiyle Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri birleştirilerek Sosyal Bilgiler dersleri oluşturulmuştur. Bu birleştirme de farklı disiplinlere ilişkin konular art arda getirilmiş ve bir entegrasyon yeterince yapılamamıştır. Dolayısıyla 1960- 1985 yılları arası dönem farklı disiplinlere ait bilgilerin yeterince bütünleştirilemediği *multidisipliner öğretim dönemi* olarak tanımlanabilir. 1985-1997 yılları arası ise 12 Eylül 1980 Askeri darbesinin siyasi ve sosyal sonuçlarına bağlı olarak ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi programdan kaldırılmış ve onun yerine Millî Tarih, Millî Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri getirilmiştir. Dolayısıyla bu dönem *2. disiplinler öğretim dönemi* olarak tanımlanabilir. 1997'de ise Millî Tarih, Millî Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri tekrar Sosyal Bilgiler başlığı altında birleştirilmiş ancak farklı disiplinlere ait bilgiler yine yeterince bütünleştirilememiştir. Dolayısıyla 1997-2005 arası bir ara dönem ya da *2. multidisipliner öğretim dönemi* olarak ayırt edilebilir. 2005 sonrasında ise tüm programlar yapılandırmacı yaklaşımın etkisiyle disiplinler arası bir anlayışla oluşturulmuştur. Yeni Sosyal Bilgiler programı farklı disiplinlere ait başlıklardan değil, disiplinler arası öğrenme alanlarından oluşturulmuştur. Bu nedenle 2005 sonrası dönem de *interdisipliner öğretim dönemi* olarak tanımlanabilir. Sonuç olarak araştırmada elde edilen bulgularla şu alt temalar oluşturulmuştur: 1960 Öncesi Disipliner Öğretim Dönemi, 1960-1985 Arası Multidisipliner Öğretim Dönemi, 1985-1997 2. Disipliner Öğretim Dönemi, 1997-2005 Multidisipliner Öğretim Dönemi, 2005 ve Sonrası İnterdisipliner Öğretim Dönemi.

1960 Öncesi Dönem

Bu dönem, daha sonradan Sosyal Bilgiler adı altında bütünleştirilen Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin ayrı ayrı okutulduğu dönemdir. Osmanlı döneminde ilköğretimde Coğrafya ve Tarih dersleri ilk defa 1869 *Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi*'ne göre *Mûlahhas Tarih-i Osmanî* ve *Muhtasar Coğrafya* adlarıyla *Sıbyan Mekteplerinin* programlarında yer almıştır. Ortaokul düzeyinde ise bu dersler 1838'de II. Mahmut döneminde Rüşdiyelerin kurulması ile müfredata girmiştir (Yeşiltepe, 2010). Yurttaşlık Bilgisi derslerinin müfredata girişi ise Tarih ve Coğrafya derslerinden daha sonra gerçekleşmiştir. Bu ders, II. Meşrutiyet'in "*teb'adan vatandaşa geçiş*" projesinin bir ürünüdür (Çatak, 2015). Önceden *Malumat-ı Medeniye* olarak okutulan dersin adı daha sonra *Malumat-ı Vataniye* olarak değiştirilmiştir. 1924'de ise *Musahabat-ı Ahlakîyye* ve *Malumat-ı Vataniyye* olarak öğretim programında yer almıştır (Maarif Vekâleti, 1924). 1926'da ise dersin adı *Yurt Bilgisi* olarak değiştirilmiştir (Maarif Vekâleti, 1930). Bu ismin dersin içeriğini tam olarak karşılayamaması nedeniyle, 1948 programında dersin adı *Yurttaşlık Bilgisi* olarak tekrar değiştirilmiştir. Bu dönemdeki öğretim programları Yurt Bilgisi ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin özellikle Tarih ve Coğrafya başta olmak üzere Tabiat Bilgisi ve Türkçe gibi derslerle ilişkilendirilmesi için yönlendirmelerde bulunduğu söylenilebilir (MEB, 1949).

Türkiye'de Sosyal Bilgilerin temelini oluşturan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinde o dönemin şartlarının da etkisiyle öğrencilere çok fazla bilginin verilmeye çalışıldığı görülmektedir. Nitekim yeni Türkiye Cumhuriyeti bu dersleri yeni bir toplum inşa etme düşüncesinin araçları olarak görmektedir. 1930'lu yıllarda ortaya atılan *Türk Tarih Tezi* etkisiyle Türk Tarih Kurumu tarafından basılan kitaplar okullardaki Tarih programının içeriğindeki konuların oluşmasına büyük etki etmiştir (Yücel, 2001). Osmanlı'da ilk olarak askeri okullarda müfredata giren Coğrafya, stratejik bir bilgi alanı olarak görülmektedir. Yine bu dönemde çocukların dünyayı tanımaya yönelik meraklarının giderilmesi için en önemli araç, okullardaki coğrafya dersleridir. Bu merakın giderilmesi adına coğrafya dersleri yoğun bir içerikle ilköğretimden itibaren ve neredeyse tüm kademelerde okutulmuştur. Ayrıca 1924'de *Tabiat Tetkiki*, *Ziraat*, *Hıfzısıhha* adıyla

programda yer alan ve daha sonra *Tabiat Bilgisi* olarak değiştirilen ve günümüzde *Fen Bilgisi* olarak okutulan derslerin o dönemdeki içeriğinin bir kısmı coğrafya derslerinin bazı konuları ile önemli ölçüde örtüşmektedir. Yani günümüzde yeniden düzeltildiği şekliyle, Fen Bilgisinin sadece fizik, kimya ve biyoloji konularından ibaret olmadığı anlayışının etkisi görülmektedir. Ancak sosyal bilgilerin ise tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi konularından ibaret olduğu düşüncesi bu dönemde yaygın bir anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerçi ABD’de de Sosyal Bilgilerin gelişimine bakıldığında, başlangıçta programın içeriğinde Tarih konularının ağırlıkta olduğu ve programların daha çok ideolojik temellere dayandığı görülmektedir. II. Dünya Savaşı ile birlikte ise ABD’de sosyal bilgilerin konuları, daha çok Coğrafya ve savaş konularını içermiştir (Evans, 2004, Kan, 2010).

Yine bu dönemde disiplinler arası öğretim adına yapılan en önemli teşebbüs *Hayat Bilgisi* dersleridir. *Hayat Bilgisi* dersi ilk olarak 1926 programında ve ardından günümüze kadarki tüm programlarda yer almıştır. İlkokul 1’den 3’e kadarki sınıflarda önceden *Tabiat Tetkiki*, *Ziraat*, *Hıfzısıhha*; *Musahabat-ı Ahlakiyye ve Malumat-ı Vataniyye*, *Tarih* ve *Coğrafya* olarak okutulan dört ders yeni programda *Hayat Bilgisi* adı altında birleştirilmiştir (Maarif Vekâleti, 1930). Bu yeni ders bütün tedrisatın adeta bel kemiği olarak görülmüş ve daha üst kademelerde okutulacak derslerin bu ders ile ilişkilendirileceğine vurgu yapılmıştır. Yine Hayat Bilgisi dersinin disiplinler arası bir anlayışın ürünü olduğu görülmektedir. Ayrıca *Hayat Bilgisi* derslerinin müfredatta yerini alması, John Dewey’in düşüncelerinin Türk eğitime bir yansıması olarak değerlendirilebilir (Yalçın, 2016).

1926 ilkökul Programından sonra Türkiye’de çeşitli alanlarda devrimler yapılmıştır. Bu devrimlerin bir sonucu olarak programlarda da yeniden değişikliklere gidilmiştir. 1926 programında 1. 2. ve 3. sınıflarda 4’er saat olarak okutulan *Hayat Bilgisi* dersi; 1936 ve 1948 programlarında aynı sınıflarda 5, 6 ve 7 saat olarak yer almıştır (MEB,1948). Bu çerçevede 1931’de de ortaokulun her üç sınıfına haftada birer saat *Yurt Bilgisi* dersi konulmuştur. 1936’da programın amaçlarına yer verilerek, bu amaçların çoğunluğu Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi dersleri ile ilişkilendirilmiştir (Sönmez, 1998). Özellikle bu dersler 1936 Programında Cumhuriyet Halk Partisinin bakış açısına göre şekillenmiş ve programlara ileri derecede siyasi bir içerik verilmiştir (Yalçın, 2016).

1949’daki IV. Millî Eğitim Şurası’nda Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin birleştirilmesi ve *Sosyal Bilgiler* adı altında toplanması ilk olarak önerilmiştir. Böylece *Sosyal Bilgiler* adı Türkiye’de çok önemli bir toplantıda ilk kez zikredilmiş olmaktadır (Binbaşıoğlu, 1995). Yukarıda anlatılanlar kısaca özetlenmek gerekirse; 1962 öncesi dönemde öğretim programlarında disiplinler yaklaşım hâkim olsa da disiplinler arası ilişkilendirmelere yer yer vurgu yapılmıştır.

1960-1985 Arası Dönem

1962 yılında Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri *Toplum ve Ülke İncelemeleri* adı altında birleştirilmiştir (MEB, 1962). Bu birleştirme daha sonraki Sosyal Bilgiler derslerinin de temelini oluşturmuştur. Türkiye’de disiplinler arası ve bütünleşmiş bir programın geliştirilmesine yönelik bu ilk girişim, ABD’deki *yeni Sosyal Bilgiler* hareketinin ortaya çıktığı döneme rastlar. ABD’de 1950’lerde Tarih ve Coğrafya ağırlıklı Sosyal Bilgiler eğitimi, vatandaşlığı teşvik etmediği için hem vatandaşlardan hem de hükümetten yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Ayrıca yaşanan sosyal olaylar da müfredat değişimini tetiklemiştir. Bu dönem *Yeni Sosyal Bilgiler* Dönemi olarak tanımlanır. Yeni Sosyal Bilgiler anlayışının şekillenmesinde Harvard’lı profesör Bruner’in görüşleri belirleyici olmuştur. Bruner, sosyal öğrenme üzerinde hangi öğrenme faaliyetlerinin baskın olması gerektiğine dair güçlü fikirlere sahipti. Ayrıca Bruner müfredatın spiral (sarmal) olması gerektiğine, herhangi bir kavramın her yaştaki çocuğa basitleştirilip öğretilebileceğine ve öğrencilerin yetişkin uygulayıcılarla aynı türden benzer aktiviteler yapmalarının problem çözmeyi öğrenmeleri için en iyi yol olduğuna inanmıştır. Yani, çocuklar Tarihçiler, Coğrafyacılar, Antropologlar ve Siyaset Bilimcilerin yaptığı şeyleri aynen yapmalıdırlar. Ona göre Sosyal Bilgiler öğrencilere

özellikle Antropoloji, Ekonomi ve Sosyoloji disiplinlerinin temel ilkelerini tanıtmalıdır (Zarrillo, 2011). Bruner'in görüşleri büyük ölçüde disiplinler arası öğrenme etkinliklerine işaret etmektedir.

Yeni Sosyal Bilgiler döneminde tüm dünyayı etkileyen hızlı nüfus artışı ve buna paralel gelişen hızlı kentleşme, çevrecilik, kadın hakları, Afrika gibi II. Dünya Savaşı'nın ürünü olan konular ABD öğretim programlarına eklenmiştir. Sonuç olarak, ABD'de 50'den fazla yeni alternatif müfredat proje taslağı geliştirilmiştir (Zarrillo, 2011). ABD'deki bu yeni Sosyal Bilgiler hareketi Türkiye'deki 1968 programının da ilkelerini belirleyen temel etken olmuştur (Bilgili, 2009). 1968 ilkököl programı Cumhuriyet dönemindeki ilkököl programları içinde en uzun ömürlü olanıdır. 1962 programındaki *Toplum ve Ülke İncelemeleri* dersinin adı 1968 programında *sosyal bilgiler* adını almıştır (MEB, 1968). Böylece Türkiye'de ilk defa programda *Sosyal Bilgiler* adında bir derse yer verilmiştir. Aynı zamanda 1968 programı disiplinler arası ilişkilendirme ve bütünleştirmeler açısından da başarılı örnekler ortaya koymuştur. Oysa 1962 programındaki *Toplum ve Ülke İncelemeleri* dersinin içeriğinde Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi konularının ayrı ayrı disiplinler bir yaklaşımla belirlendiği görülür. 1968 programında ise örneğin; *İlimiz ve Bölgemiz* ile *Türkiye'miz* gibi ünitelerde Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi konuları başarılı bir şekilde birbirine entegre edilmiştir. 1968 programında *Hayat bilgisi* dersinde ünitelerde esneklik sağlanmıştır. Hayat Bilgisi dersi 1. 2. ve 3. sınıflarda 4'er saat; *Sosyal Bilgiler* dersi ise 4. sınıfta 5, 5. sınıfta ise 4 saat olarak planlanmıştır. 1968 Sosyal Bilgiler dersi ve bu dersin amaçları, içeriği ve öğretim yöntemleri 2004 yılına kadar önemli bir değişikliğe maruz kalmamıştır.

1970-71'de ortaokullarda da benzer bir düzenleme ile Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri disiplinler arası yaklaşıma göre yeniden yapılandırılarak Sosyal Bilgiler adı altında birleştirilmiştir. Böylece 1968 programına paralel olarak ortaokullarda da ilk kez Sosyal Bilgiler dersi programda yerini almıştır. Sosyal Bilgiler dersi 6. sınıflar için 5, 7. sınıflar için 5 ve 8. sınıflar için 4 saat olarak planlanmıştır. Ayrıca 9. Millî Eğitim Şurası'nda ilköküllerin 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler programı ile ortaokul Sosyal Bilgiler programının temel eğitimin amaçlarına uygun olarak kaynaştırılmış bir bütün teşkil edecek şekilde bütünleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Türkiye'de 1960'lı yıllarda başlayan ve 1975'lere kadar devam eden ve tüm alanları etkileyen müfredatı bütünleştirme girişimleri, ABD'deki müfredat bütünleştirme girişimlerinin bir yansıması olarak gelişmiştir. Daha önceki programda 1. 2. ve 3. sınıflarda 4'er saat okutulan *Hayat Bilgisi* dersi 1975'de 5'er saat olarak tekrar düzenlenmiştir. Ayrıca 1974 ortaokul programında ilk kez seçmeli derslere yer verilmiştir. Seçmeli dersler öğrencilerin disiplinler arası bağlantılar kurmasında ve nihayetinde öğrenmede başarılı olmasında önemli bir gelişme olarak düşünülebilir.

1985-1997 Arası Dönem

1985 yılında Türkiye'de ortaokullarda okutulan Sosyal Bilgiler dersi kaldırılarak yerine Millî Tarih, Millî Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgileri diye üç ayrı dersin konulmasına karar verilmiştir (MEB, 1985). Bu karar Türkiye'de Sosyal Bilgiler alanındaki en radikal girişimlerden biri olarak tanımlanabilir. Bu karar 1980 Askeri Darbesinin eğitim alanına bir yansıması olarak da değerlendirilebilir. Darbe öncesinde artan toplumsal kutuplaşmaları azaltma ve millî birlik oluşturma iddiasıyla alınmış kararlardan biridir. Ayrıca ilköğretimden üniversitelere kadar Türk İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinin eskisine göre daha fazla ve neredeyse tüm programları kapsayacak şekilde eklenmesi de bu kapsamda alınan kararlardandır (MEB, 1981). Sosyal Bilgiler derslerinin ortaokul programından kaldırılması, eğitim alanında 1960'larda başlayan disiplinler arası öğretim anlayışından da bir uzaklaşma anlamına gelmektedir. Bu durum Sosyal Bilgilerin temel ilkelerinden biri olan yakından uzağa öğretim ilkesi açısından da önemli çelişkiler barındırmaktadır. Bireyin zamansal ve mekânsal değişimi algılama becerisini önce içinde yaşadığı toplumun Tarih ve Coğrafyasını öğrenerek kazanabileceği düşüncesi öne çıkmıştır. Dolayısıyla 1985-1986 öğretim yılından itibaren ortaokulların 1. ve 2. sınıflarında haftada 2'şer saat Millî Tarih ve Millî Coğrafya; 3. sınıflarında ise haftada 3 saat Vatandaşlık Bilgisi derslerinin okutulmasına başlanmıştır. İlkokullarda ise Sosyal Bilgiler dersi önceki şekliyle programda yer almıştır. 1990 yılında ilkököl 4. ve 5. sınıflarda yeni Sosyal Bilgiler öğretim programı uygulamaya

konulmuştur (MEB, 1990). Ancak bu program da gerek içerik gerekse amaç yönünden 1968 programına benzemektedir (Çatak, 2015).

1997-2005 Arası

1997-1998 yılları Türkiye’de Sosyal Bilgiler öğretimi alanında akademik çalışmaların artmaya başladığı yıllardır. Nitekim ilk defa Eğitim Fakültesinde Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı kurulmuştur. Ayrıca 1997’de çıkarılan bir yasa ile *ilkokul ve ortaokullar, ilköğretim okulu* olarak birleştirilmiştir. İlköğretim kurumları 8 yıllık okullar haline getirilerek, bu okullarda zorunlu ilköğretimin kesintisiz uygulanması kararlaştırılmıştır. Yine 1998’de yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı kabul edilmiştir. Buna göre Sosyal Bilgiler dersi 4. sınıftan 7. sınıfa kadar haftada 3’er saat okutulacaktır. Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi ise 7. ve 8. sınıfta hafta bir saat olarak planlanmıştır. Hayat Bilgisi dersi ise eskisi gibi 1. 2. ve 3. sınıflarda 5’er saat okutulacaktır. 1998 Sosyal Bilgiler programının 6. maddesinde; “Konular Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık, Ekonomi, Psikoloji, Sosyoloji, Antropoloji, Hukuk ve Eğitim alanlarıyla ilişkili olmak üzere çok yönlü bütün olarak işlenir”, denilmektedir (MEB, 1998). 1968’den bu yana disiplinler arası Sosyal Bilgiler anlayışına ilk defa bu kadar yaklaşıldığı söylenebilir (Çatak, 2015). Bu nedenle 1997-98 yılları Türkiye’de Sosyal Bilgilerin disiplinler arası öğretimi açısından yeniden bir başlangıç olarak düşünülebilir. Ayrıca program sosyal bilimler yaklaşımına uygun olarak Siyaset Bilimi, Hukuk, Sosyoloji, Ekonomi, Tarih, Coğrafya gibi farklı disiplinlere ait konuları kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Ancak, 1998 Sosyal Bilgiler programı uygulamada disiplinler arası bütünleştirme ve günlük yaşam bağlantıları kurma noktasında yeterince başarılı olamamıştır. Bu başarısızlık bütün eğitim programlarının disiplinler arası bütünleşik bir anlayışa göre hazırlanmaması, öğretmenlerin disiplinler arası öğretim yeterliliklerine sahip olmamaları, ders kitaplarının disiplinler arası bir bakış açısı ile hazırlanmaması ve belki de en önemlisi toplum olarak disiplinler arası işbirliği konusunda yeterince hazır olunmaması ile ilgilidir.

2005 Sonrası Dönem

2004 ve 2005 yıllarında yeni bir yaklaşımın etkisiyle tüm öğretim programlarında köklü bir değişikliğe gidilmiştir. Genel olarak Türkçe *yapılandırma* kavramı etrafında yaygınlaşan bu yaklaşım Türkiye’de egemen olan öğretmen merkezli geleneksel öğretim anlayışının terk edilmesini istemektedir. Böylece önceki programlarda egemen olan davranışçı anlayış terk edilmiş ve öğrenmede bireysel farklılıkları önceleyen öğrenci merkezli, yapılandırmacı öğrenme ilkesi benimsenmiştir (Bilgili, 2009). Yeni program, yine öğrenci merkezli bir anlayışın ürünü olarak tek tek konuların öğretilmesinden ziyade kazanımlar üzerine inşa edilmiştir. Program, ölçme değerlendirme yöntemi olarak sonuç değerlendirmeyi değil süreç değerlendirmeyi önermiş ve alternatif ölçme ve değerlendirme araçları sunmuştur (Çepni, 2015). 2005 programının getirdiği yenilikler nihayetinde disiplinler arası öğretimi ve disiplinler arası etkinlikleri öne çıkarmıştır. 2005 öğretim programında Sosyal Bilgiler ile T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders saatlerinde herhangi bir değişiklik olmazken; Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi çizelgeden çıkarılmıştır. Ancak bu konuda daha sonra yeniden bir düzenlemeye gidilmiş ve 2010–2011 öğretim yılında 8. sınıfta haftada 1 ders saati seçmeli ders olarak, 2011–2012 öğretim yılından itibaren de aynı sınıfta zorunlu ders olarak bu dersin okutulması kararlaştırılmıştır. Hayat Bilgisi dersi ise yine 1. 2. ve 3. sınıflarda 5’er saat planlanmıştır (MEB, 2005). Ayrıca 2005 programı ile getirilen radikal değişikliklerde ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi’nin 1994 yılında Sosyal Bilgiler programı için belirlemiş olduğu ana konular ile öğrenme alanları arasında büyük benzerlikler dikkat çekmektedir.

2010 yılında 18. Millî Eğitim Şurası ile gündeme gelen ve eğitimin 4+4+4 şeklinde kademelendirilmesini öneren teklif, 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Böylece kesintisiz 8 yıllık eğitim uygulaması nihayete ermiştir. Ayrıca bu yasa Türkiye’de zorunlu eğitim süresini 12 yıla çıkarmıştır. Bu önemli yapısal değişiklik, Sosyal Bilgiler ders saatlerini etkilememiştir. 2018-2019 öğretim yılında Sosyal Bilgiler dersi 4. sınıftan 7.

sınıfa kadar 3'er saat okutulmuştur. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders saatlerinde yine herhangi bir değişiklik olmazken, Hayat Bilgisi dersi 1. ve 2. sınıflarda 4'er saat, 3. sınıflarda ise 3'er saat okutulmuştur. Ayrıca sosyal bilimler kapsamında Halk Kültürü, Şehrimiz, Ortak Türk Tarihi, Medya Okuryazarlığı, Hukuk ve Adalet ile Düşünme Eğitimi adlı seçmeli derslere yer verilmiştir. Bununla beraber Sosyal Bilgiler dersi ve bu kapsamdaki derslerin öğretim programlarındaki ağırlığı geçmişten günümüze genel olarak bir azalma eğilimi göstermektedir.

Tartışma ve Sonuç

Türkiye'de Erken Cumhuriyet döneminde ilkokul ve ortaokul düzeyinde okutulan sosyal bilimlere ilişkin dersler, disiplinler bir yaklaşımla oluşturulmuş Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleridir. Bu dersler 1960'lı yıllara kadar ilkokullarda, 1970'li yıllara kadar da ortaokullarda okutulmuştur. Dolayısıyla sosyal bilimlerin disiplinler bir yaklaşımla ilkokul ve ortaokullarda öğretimi bu yıllara kadar devam etmiştir. İlkokullarda ilk olarak 1962'de Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık bilgisi dersleri "*Toplum ve Ülke İncelemeleri*" başlıklı bir ders içinde birleştirilmiştir. Bu ders Türkiye'de disiplinler arası Sosyal Bilgiler öğretim programları için bir başlangıç olarak düşünülebilir. 1968 yılında ise Toplum ve Ülke İncelemeleri dersinin adı Sosyal Bilgiler olarak değiştirilmiştir. 1968 programındaki *İlimiz ve Bölgemiz* ile *Türkiye'miz* gibi ünite başlıkları disiplinler arası bir yaklaşımla oluşturulmuştur. Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin ortaokullarda birleştirilmesi ise 1971-1972'de gerçekleştirilmiştir. Ortaokullarda da yeni dersin adı Sosyal Bilgilerdir. 1968'deki ilkokul Sosyal Bilgiler öğretim programı 1990 yılına kadar uygulanmış, 1990 yılında yapılan güncellemede de önemli bir değişiklik söz konusu olmamıştır. Ortaokullarda ise 1985 yılında Sosyal Bilgiler dersi programdan kaldırılarak Milli Coğrafya, Milli Tarih ve Vatandaşlık Bilgisi adlı dersler programa eklenmiştir. 1985 programı ile disiplinler arası öğretim anlayışından belirli bir süre uzaklaşmıştır. 1998'de ise Milli Coğrafya ve Milli Tarih dersleri kaldırılarak Sosyal Bilgiler yaklaşımına tekrar dönüşmüştür. Ayrıca 1998 programı ile 4. sınıftan 7. sınıfa kadar sarmal ve bütünleşik bir Sosyal Bilgiler öğretiminin hedeflendiği görülmektedir. 2005 yılında ise yapılandırmacılık yaklaşımının etkisi ile tüm öğretim programlarının yeniden oluşturulması gündeme gelmiş ve bu kapsamda yeni bir Sosyal Bilgiler programı oluşturulmuştur. Bu yeni program disiplinler yaklaşımın bir ürünü olan konular yerine; disiplinler arası öğrenme alanları ve kazanımlar üzerine yapılandırılmıştır. Bu yaklaşım günümüzde de öğretim programlarının güncellenmesinde etkili olmaya devam etmektedir.

Sosyal bilgiler, doğası gereği disiplinler arası bir öğrenme alanıdır. Türkiye'de Sosyal Bilgilerin bu disiplinler arası doğası, Osmanlı'dan günümüze birçok programda az ya da çok dile getirilmiş olmasına rağmen, disiplinler arası öğretimde yeterince başarı sağlandığı söylenemez. Nitekim Sosyal Bilgiler programları Türkiye'de uzun yıllar Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi konularının kaba bir birleşimi olarak görülmüştür. Oysa farklı disiplinlerin, disiplinler arası bir yöntem ile birleştirilmesi halinde konuların gereğinden fazla yığılması ve zamanın giderek parçalanması önlenmektedir (İşler, 2004). 1962 yılında, daha önceden ayrı dersler olarak okutulan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri, tek bir ders altında toplanmıştır. Ancak bu dersler farklı disiplinlere ilişkin konu başlıkları altında işlenmeye devam etmiştir. Bu süreçte hazırlanan Sosyal Bilgiler programları öğretmenlere ve öğrencilere çeşitli örnekler üzerinden disiplinler arası ilişkilendirmeye dönük direktiflerde bulunmuştur. Ancak disiplinler yaklaşımın bir ürünü olan ders programları içinde disiplinler arası etkinliklere yer vermek ve programın alakasız ve yetersiz ilişkilendirme talepleri, özellikle öğretmenler tarafından bir zorlama olarak görülebilmekte ve kabul görmemektedir. Ayrıca bu yönlendirmeler ekstra zamanı gerektirdiğinden öğretmen ve öğrenci için fazladan ders yükü anlamına gelmektedir. Oysa disiplinler arası yaklaşımla geliştirilen müfredat programları, disiplinler yaklaşımına göre fazladan bir zaman gerektirmediği gibi, mevcut zaman kaybını da önleyecektir. Bu çerçevede düşünüldüğünde Türkiye'de 2005 yılından itibaren geliştirilen Sosyal Bilgiler programlarında disiplinler yaklaşım terkedilmiş, disiplinler arası bir program hazırlama süreci başlamıştır. Yeni programlar tek tek konuların öğretilmesinden ziyade kazanımlar üzerine inşa edilmiştir. Bu kapsamda disiplinler arası bir yaklaşımla yeni öğrenme alanları oluşturulmuştur. Öğrenme alanı, birbiri ile ilişkili bilgi, beceri ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden disiplinler arası bir yapı olarak tanımlanmıştır (MEB,

2018). Ancak bu noktada yeni bir sorun söz konusu olmuştur. Oluşturulan öğrenme alanları ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi'nin ABD için hazırladığı öğrenme alanlarının bir kopyası gibidir. Oysa bu programların başarılı olabilmesi için öğrenme alanlarının öncelikle içinde yaşanan toplumun temel ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanması gerekir. Bunun içinde ülkede yaşanan sosyal problemlerin bir öncelik sırasına konulması, bu sorunların toplumun tüm kesimleri ile tartışılması ve de en önemlisi program hazırlama sürecine mümkün merkebe tüm paydaşlarının dâhil edilmesi zorunludur. Kısaca Sosyal Bilgiler programlarının ana omurgasını oluşturan öğrenme alanları belirlenirken yakından uzağa ve yerelden küresele doğru bir denge gözetilmelidir. Bu kapsamda hazırlanmış bir Sosyal Bilgiler programı disiplinler arası öğrenmeyi de olumlu yönde etkileyecektir.

Disiplinler arası öğrenme, sadece Sosyal Bilgiler ders programlarının hazırlanması ile de gerçekleştirilemez. Tüm müfredat programlarının disiplinler arası bir anlayışın ürünü olması gerekir. Farklı disiplinleri bütünleştirmek bilişsel gelişmeyi, soyut düşünmeyi, yaratıcılığı ve problem çözme becerilerini arttırmaktadır (Perkins, 1994). Ancak müfredat programları genel olarak disiplinler arası öğretim için yetersiz olarak tasarlanmaktadır. Ayrıca tüm müfredatın disiplinler arası bir anlayış ile hazırlanması öncelikle kapsamlı bir işbirliğini gerektirmektedir. Disiplinler arası bir programın başarıya ulaşmasında en önemli etkenlerden biri öğretmenlerin birlikte çalışmasıdır (Duman ve Aybek, 2003). Bu, aynı zamanda okulun ortak amaçlarının gerçekleştirilmesi için de önemlidir. Ancak Türkiye'de öğretmenler arasında gerek disiplinler gerekse disiplinler arası işbirliği öğretim alışkanlıkları yeterince gelişmemiştir (Sağdıç ve Demirkaya, 2014). Nitekim disiplinler arası öğretimi zorlaştıran temel faktörlerden biri öğretmenlerin birlikte çalışmaya hazır olamamaları ve dersleri disiplinler arası yapılandırmaya yeterince istekli olmamalarıdır. Öğretmenler kendi konu alanlarını başka disiplinlerle ilişkilendirme yönünde teşvik edilmedikleri için, öğrencilerine sadece kendi dersleriyle ilgili bilgi aktarmaya çalışmakta ve bu derslerde öğrenilen bilgi ve becerilerin diğer derslerde ne ölçüde kullanıldığı ya da nasıl bağlantı kurulduğu konuları üzerinde durmamaktadırlar. Bu nedenle öğretmen yetiştirme programları, grupla öğretim ve problemlere dayalı öğretim gibi uygulamalarla desteklenmelidir (Yıldırım, 1996). Ayrıca öğretmenlerin, büyük bir kısmının da disiplinler arası öğretim hakkında bilgileri yetersizdir (Dervişoğlu ve Soran, 2003).

Ayrıca disiplinler arası bir yaklaşımla hazırlanmış ders programları, anlamlı öğrenmeye katkısı yanında, öğretmenler arasındaki mesleki işbirliğini arttırıcı yönde bir katkı sağlayabilecektir. Bu kapsamda disiplinler arası bir program disiplinler arası ders uygulamalarına olanak sağlamalıdır. Bunun için de program; disiplinler arası bir konunun aynı hafta içerisinde farklı derslerde ve o dersin yöntem ve bakış açısı ile işlenmesi, disiplinler arası bir konunun farklı branşlardan öğretmenlerle aynı mekânda bir panel şeklinde birlikte verilmesi, disiplinler arası ders dışı etkinliklerin oluşturulması ve proje çalışmaları gibi faaliyetleri içermeli ve planlamalıdır (Sağdıç ve Demirkaya, 2014). Özellikle ders dışı etkinliklerin; ders başarısına, okul kültürünün oluşmasına, benlik gelişimine ve öğrencilerde çeşitli sosyal becerilerin geliştirilmesine katkı sağladığı bilinmektedir (Köse, 2007; Çepni & Aydın). Ayrıca ders dışı etkinlikler çoğunlukla disiplinler arası işbirliğini zorunlu kılmaktadır. Tüm bu sayılanların yapılabilmesi için esnek bir müfredat programının yanı sıra; öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin sıkı bir işbirliğine, blok dersler veya proje haftaları gibi zaman dilimleri oluşturarak zaman, içerik ve mekânla ilgili çözümler üretmeye hazır olmaları gereklidir (Schoch ve Seitz, 1997). Bu kapsamda Sosyal Bilgiler öğretiminde disiplinler arası yaklaşımın devam ettirilebilmesi için:

- 1- Öğretim programlarındaki öğrenme alanları ve kazanımların yerel sorunlar dikkate alınarak ve toplumun tüm kesimlerinin dâhil edildiği geniş kapsamlı bir işbirliği ile oluşturulması,
- 2- Öğretim programlarında disiplinler arası derslere yer ayrılması ve farklı disiplinlerden öğretmenlerin aynı ortamda birlikte ders yürütebilmelerinin sağlanması,
- 3- Aynı hafta içinde disiplinler arası bir konu ya da kavramın farklı branşlara ait derslerde tartışılabilmesi için öğretim programlarının bütünleşik bir anlayışla oluşturulması,
- 4- Disiplinler arası ders dışı etkinliklerin ve gezilerin planlanması,
- 5- Disiplinler arası proje çalışmalarına öğrencilerin ve öğretmenlerin teşvik edilmesi,

- 6- Diğer derslerle yapılacak işbirliklerinin artırılması için zümre öğretmenlerinin birlikte çalışmalarının sağlanması,
- 7- Sosyal Bilgiler eğitiminde tarihsel deneyimden daha fazla yararlanılması için bu konudaki akademik çalışmaların artırılması önerilmektedir.

Kaynakça / References

Ackerman, D. B. (1989). Intellectual and practical criteria for successful curriculum integration. In H. H. Jacobs (Ed.), *Interdisciplinary curriculum: Design and implementation*. (25–38). Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Alp, E. (2010). *Disiplinlerarası Öğretim Yaklaşımının Öğrencilerin Olasılık Konusundaki Akademik Başarılarına ve Öğrenmenin Kalıcılığına Etkisi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

Ata, B. (2006). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Yansıtıcı Soruşturma Geleneği ve Oluşturmacılık Yaklaşımı, *Eğitimde Çağdaş Yönelimler III, Yapılandırmacılık ve Eğitimde Yansımaları Sempozyumu*, Özel Tevfik Fikret Okulları, İzmir.

Barr, R. D.; Barth, J. L. & Shermis, S. S. (1978). *The nature of social studies. California*: ETC PublicationsBarth, J L (1991), Elementary and Junior High-Middle School Social Studies Curriculum, Activities and Materials, Maryland, University Press of America, Inc

Bilgili, A. S., (2009). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. Bilgili, A. S., (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (2. Baskı), (2-31), Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

Binbaşıoğlu, C. (1995). *Türkiye’de Eğitim Bilimleri Tarihi* (Araştırma- İnceleme Dizisi), Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.

Budak, S. (2009). *İlköğretim 8. Sınıf Matematik Dersinin Disiplinler Arası Yaklaşım İlkelerine Göre İşlenmesinin Öğrencilerin Matematik Başarısı Üzerindeki Etkisi*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Erickson, H. L. (1995). *Stirring the head, heart, and soul*. Redefining curriculum and instruction. Corwin Press, Inc., California.

Çatak, M. (2015). Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitim Programlarının İncelenmesi, *EKEV Akademi Dergisi* 19(62), 69-94.

Çepni, O. & Aydın, F. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sınıf Dışı Okul Ortamlarına İlişkin Görüşleri, *the Journal of Academic Social Science Studies* 39, 317-335.

Çepni, O. (2015). The Problems That Social Studies Teachers Encounter in Learning and Teaching Process, *International Online Journal of Educational Sciences* 7 (4), 165 – 187.

Demirel, O.; Tuncel, I.; Demirhan, C. & Demir, K. (2008). Çoklu Zekâ Kuramı ile Disiplinlerarası Yaklaşımı Temel Alan Uygulamalara İlişkin Öğretmen-Öğrenci Görüşleri, *Eğitim ve Bilim* 33(147), 14-25.

Dervişoğlu, S. & Soran H. (2003). Orta Öğretim Biyoloji Eğitiminde Disiplinler Arası Öğretim Yaklaşımının Değerlendirilmesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 25, 48-57.

Dewey, J. (2008). *Okul ve Toplum* (Çev. H. A. Başman), Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

DiDonato, N. C. (2013). Effective self- and co-regulation in collaborative learning groups: An analysis of how students regulate problem solving of authentic interdisciplinary tasks, *Instructional Science* 41, 25–47.

Diker, Y. (2004). *Disiplinlerarası Öğretim Yaklaşımına İlişkin Durum Çalışması*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Duman, B. & Aybek, B., (2003). Süreç Temelli ve Disiplinlerarası Öğretim Yaklaşımlarının Karşılaştırılması, *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi* 11, 1-12.

Evans, R. W. (2004). *The Social Studies Wars- What Should We Teach the Children*. New York and London: Teachers College Press.

Field, M.; Lee, R. & Field M. L. (1994). Assessing interdisciplinary learning. *New directions for teaching and learning*, 58, 69–84.

Moffatt, M. P. (1957). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Çev. Nesrin Oran), Maarif Basımevi, İstanbul.

Ivanitskaya, L.; Clark, D.; Montgomery, G. & Primeau, R. (2002). Interdisciplinary Learning: Process and Outcomes, *Innovative Higher Education* 27(2), 95-111.

Jacobs, H. H. (1989). The growing need for interdisciplinary curriculum content, In H. H. Jacobs (Ed.), *Interdisciplinary curriculum: Design and implementation*. (1-13), Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Kan, Ç. (2010). A.B.D ve Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi, *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30 (2), 663-672.

Köse, E. (2007). İlköğretim Öğrencilerinin Ders Dışı Etkinliklerini Tercih Etme Nedenleri. *A. Ü. Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi* 2(3), 46-61.

Kültür Bakanlığı (1938). *Ortaokul Programı*, Devlet Matbaaları, İstanbul.

Maarif Vekâleti (1924). *İlk Mekteplerin Müfredat Programı*. Matbaa-i Amire, İstanbul.

Maarif Vekâleti (1930). *İlk Mektep Müfredat Programı*, Devlet Matbaaları, İstanbul.

Maarif Vekâleti (1931). *Orta Mektep Müfredat Programı*, Devlet Matbaaları, İstanbul.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (1948). *İlkokul Programı*. Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (1962). *İlkokul Programı*. Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (1968). *İlkokul Programı*. Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (1974). *Tebliğler Dergisi IX. Şûra özel sayısı*, 37 (1788). Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (1981). *Tebliğler Dergisi*, 48 (2090). <http://tebligler.meb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 10.02.2019.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (1985). *Tebliğler Dergisi*, 48 (2195). <http://tebligler.meb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 11.02.2019.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (1990). *Tebliğler Dergisi*, 53 (2315), <http://tebligler.meb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 12.02.2019.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (1993). *Tebliğler Dergisi*, 56 (2381), <http://tebligler.meb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 13.02.2019.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (1998). *Tebliğler Dergisi*, 61 (2487), <http://tebligler.meb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15.02.2019.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (1998a). *Tebliğler Dergisi*, 61 (2484), <http://tebligler.meb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15.02.2019.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (1998b). *Tebliğler Dergisi*, 61 (2492), <http://tebligler.meb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 17.02.2019.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2005). *Tebliğler Dergisi*, 68 (2575), <http://tebligler.meb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 20.02.2019.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2010). *Tebliğler Dergisi*, 73 (2637), <http://tebligler.meb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 21.02.2019.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) <http://ttkb.meb.gov.tr>

Özkök, A. (2004). *Disiplinlerarası Yaklaşım Dayalı Sanat Eğitiminin Yaratıcı Problem Çözme Becerisine Etkisi ve Bir Model Önerisi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Perkins, D. N. (1994). *The Intelligent Eye, Learning to Think by Looking at Art*, Sanat Monica, CA: The Getty center for education in the arts, California.

Sağdıç, M. & Demirkaya, H. (2014). Evaluation of interdisciplinary teaching approach in geography education, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 13 (49), 386-410.

Schoch, E. & Seitz, H. (1997). *Interdisziplinärer Unterricht- Anspruch und Wirklichkeit*. 25 Jahre IWP. Schule in Wissenschaft, Politik und Praxis, Dubs, R. und Luzi R. (Hrsg.), St. Gallen, 633-645.

Sönmez, V. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. Anı Yayıncılık, Ankara.

Yalçın, A., (2016). *Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programlarının Sosyal Bilgiler Öğretim Yaklaşımlarına Göre İncelenmesi*, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya.

Yeşiltepe, D. S. (2010). *Osmanlı Döneminde Coğrafyanın Müfredatta Yer Alması ve Hazırlanan İlk Ders Kitapları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yeşilbursa, C. C. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Temel Yaklaşımlar. C. Dönmez ve K. Yazıcı (Editörler). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 47-57). Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

Yıldırım, A. (1996). Disiplinlerarası Öğretim Kavramı ve Programlar Açısından Doğurduğu Sonuçlar, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 12, 89-94.

Yücel, M. S. (2001). *Demokrat Parti*. Ülke Kitapları, İstanbul.

Zarrillo, J. J. (2011). The past, present, and future of social studies teaching and learning (Ed.), an introduction to the social studies (1-24). Retrieved from.pdf. <https://catalogue.pearsoned.co.uk>